

Олена Анатоліївна СОЛДАТЕНКО,
*доцент кафедри кримінального процесу
Навчально-наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вранці 24 лютого 2022 року російська федерація розпочала повномасштабне агресивне захоплення території України. Того ж дня, Президентом України, Володимиром Зеленським, був підписаний Указ № 64/2022 «Про ведення воєнного стану в Україні» [1], така настанова зобов'язує розробити комплексну систему правових заходів захисту цивільного населення під час збройного конфлікту, максимально мінімізуючи негативні наслідки психологічного та фізичного насильства з боку агресора. Згідно міжнародного права наступаюча сторона повинна гарантувати та дозволити безпечне пересування й відповідне харчування, медичне забезпечення, а також безпечні зони для поранених, хворих, літніх людей, дітей, враховуючи жінок з дітьми та вагітних жінок, що на практиці окупанти не виконують.

Аналіз світового досвіду показує, що європейські країни вже раніше зазнавали подібні небезпеки. Таким прикладом можуть слугувати такі країни як Сербія, Албанія та інші, які стали жертвами збройного втручання. Проблему насильства над цивільним населенням під час збройного конфлікту можна вважати загальносвітовою і різні держави протягом тривалого часу розробляли шляхи її подолання й недопущення у майбутньому.

З великими проблемами розслідування кримінальних правопорушень зіткнулися правоохоронці, саме на окупованих під час вторгнення військ російської федерації, частинах нашої країни. Окупація частини українських територій в умовах війни ставить багато питань і проблем перед державою та її правоохоронними органами.

Легально (за міжнародним правом) окуповані території належать Україні, але на даний час, фактично, вони непідконтрольні українській владі, і тому українське законодавство на них не поширюється. Також варто нагадати, щов даний час на вказаних територіях як російськими окупантами, так і звичайними українськими громадянами, які відчували безкарність, вчиняються кримінальні правопорушення як проти української держави, так і проти наших громадян [2, с. 97].

Наша країна більш-менш знайома з такими діями, адже з боку рф подібна поведінка була присутньою і раніше, річ про окупацію в 2014 році Автономної Республіки Крим та частини Донецької і Луганської областей, де в останніх, бойові дії з того року йдуть дотепер.

Що стосується анексованої території Кримського півострова, то серед правопорушень, що мали місце або вчиняються, є наступні: примусова зміна громадянства України на громадянство російської федерації; обмеження вільного пересування осіб, які втратили документи на території Криму; переміщення полонених з Криму в різні регіони країни агресора та порушення права приватної власності тощо.

Випадки які мали місце на Сході України: порушення міжнародних норм гуманітарного права, принцип пропорційності застосування летальної зброї; непереведення засуджених до установ виконання покарань на лінії припинення вогню; порушення права на справедливий суд, судовий розгляд щодо осіб, відносно яких відкрито кримінальне провадження за «законом» самопроголошених «республік» тощо.

Одним з елементів доказування у кримінальних провадженнях є збирання доказів. Але відсутність можливості наших органів досудового розслідування проводити процесуальні дії на непідконтрольних територіях змушує шукати альтернативні шляхи вирішення проблеми документування (доказування) у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення, вчинені на тих територіях [3, с. 83].

Одним із шляхів виходу з ситуації, що склалася, є співпраця з міжнародними організаціями, які завдяки своєму винятковому статусу мають доступ до місць вчинення кримінальних правопорушень, до постраждалих осіб та до осіб, які можуть свідчити про факти і події, що мали місце при вчиненні правопорушень. Зрештою наші органи правопорядку відповідно до підслідності зобов'язані вносити дані про відомі їм кримінальні правопорушення на непідконтрольних територіях в ЄРДР і проводити досудове розслідування, використовуючи наявні правові та організаційні засоби. Тому використання можливостей отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальних провадженнях, від міжнародних правозахисних організацій, що здійснюють моніторинг дотримання прав людини на територіях збройного конфлікту, та журналістських розслідувань з окремих фактів, важко переоцінити.

Роблячи висновки та беручи до уваги той досвід, який був добутий нами з 2014 року, кримінальні правопорушення, які вчинені на тимчасово окупованих територіях, можуть по можливості розслідувати слідчі в відділках поліції областей або ж міст, які максимально близько прилягають до окупованих територій, щоб максимально спростити здійснення процедури кримінального провадження та забезпечити покарання правопорушників навіть в воєнний час.

Перелік використаних джерел

1. Про ведення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
2. Фесенко О. В. Особливості процесуального доказування у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені на тимчасово окупованих: мат-ли круглого столу (м. Київ, 26 липня 2016 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2016. 97 с.
3. Ківалов С. В., Міщенко С. М., Захарченко В. Ю. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. Харків: Одиссей, 2013. 83 с.